

Asia: VN/30511/2023

Työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi työriitojen sovittelusta ja eräiden työtaistelutoimenpiteiden edellytyksistä annetun lain muuttamisesta

Lausunnot

Yleiset huomiot

Kemianteollisuus ry puoltaa maan hallitusohjelmassa olevaa tavoitetta vientivetoisen työmarkkinamallin vahvistamisesta. Maan hallitusohjelman mukaan "Suomen pitkän tähtäimen kilpailukyvyn vahvistamiseksi hallitus vahvistaa vientivetoista työmarkkinamallia. Laissa työriitojen sovittelusta säädetään, että palkantarkastusten yleistä linjaa ei voida ylittää valtakunnansovittelijan toimistosta tai sovittelulautakunnan toimesta annettavalla sovintoehdotuksella." Kemianteollisuus ry katsoo, että hallituksen esitysluonnos, joka koskee työriitojen sovittelusta ja eräiden työtaistelutoimenpiteiden edellytyksistä annetun lain muuttamisesta, on oikeansuuntainen, mutta esitys vaatii vielä osittain terävöittämistä lain perustelujen osalta. Olennaista on, että lopputulos vastaa hallitusohjelman kirjauksen sisältöä, eli lainsäädäntö vahvistaa, eikä heikennä vientivetoista työmarkkinamallia.

Koska luonnos hallituksen esitykseksi on nyt valmisteltu siten, että pykälämuotoilut ovat yleisellä tasolla ja varsinainen säätäminen tapahtuu perusteluilla, on olennaista, että perustelut ovat selkeät. Vain näin varmistetaan, että seuraavilla vuosikymmenillä myös pelisäännöt sovittelujärjestelmän osalta ovat selkeät. Tällä hetkellä perusteluissa on paikoitelleen hataruutta ja epäloogisuutta. Esitysluonnoksessa tulisi olla esitettyä selkeämmin ilmaistuna, muun muassa, että niin sanottu yleinen linja muodostuu nimenomaan ventialojen ratkaisuksista, eivätkä muut alat voi olla yleisen linjan päänavaajia. Lisäksi tulisi viestittää perusteluissa kautta linjan, että sovittelijan ja sovittelulautakunnan sovintoehdotusten kustannusvaikutusten tulisi pysyä ventialojen sopimusten kustannusvaikutusten (palkankorotusten + tekstimuutosten kustannusvaikutuksen) puitteissa. Yleisen linjan kustannusvaikutuksen puitteissa on mahdollisuus huomioida alakohtaisia eroja ja tarpeita ja tämä antaa myös riittävää liikkumavaraa sovittelijalle.

Kemianteollisuus ry puoltaa vientivetoisen mallin vahvistamista lakimuutoksin 1.12.2024 mennessä tai tätä aikaisemmin.

Nykytila ja sen arviointi

Hallituksen esitysluonnoksen kohdassa 2.1.3 otsikon Palkanmuodostus työmarkkinoilla alla viitataan vuoden 2022 kunta-alan työriidassa hyväksytyyn sovittelulautakunnan sovintoehdotukseen. Esitysluonnoksessa virheellisesti todetaan, että sovintoehdotuksen malli "turvasi sopimuksen piiriin kuuluville työntekijöille vähintään niin sanotun yleisen linjan mukaiset palkankorotukset kolmeksi vuodeksi". Kyse ei ollut yleisen linjan mukaisesta ns. verrokkialakirjauksesta, koska kunta-alalla sovittiin ennen vientialojen ratkaisuja vuosille 2023 ja 2024 vähintään 1,9 % mukaiset palkankorotukset. Yleisen linjan mukaisissa verrokkialakirjauksissa on viitattu vain vientialojen sopimusratkaisuihin ilman mitään pohjalukua. Kyseinen pohjaluku osaltaan vaikeutti vientiliittojen työehtosopimusneuvotteluita.

Hallituksen esitysluonnoksen kohdassa 2.3.6 Ehdotuksen suhde Suomea sitoviin kansainvälisiin velvoitteisiin 6. kappaleessa todetaan, että "Palkanmuodostuksen toimivuuden takaamiseksi sovittelija on tähänkin mennessä ottanut huomioon niin sanotun yleisen linjan sovittelulutoimessaan eli kyse on työmarkkinoilla yleisesti tunnetusta käytännöstä". Näin onkin menetelty muutamien viimeisten työehtosopimusneuvottelukierrosten aikana, mutta aikaisemmin linja on ollut horjuvampaa. Linjan pysyminen ei voi olla kiinni sovittelijasta ja linjan pitäminen jatkossakin vaatii selkeytystä lakimuutoksin, kun otetaan huomioon etenkin kuntaratkaisu vuodelta 2022. Kyse on ennen kaikkea sovittelujärjestelmän toimivuudesta. Kemianteollisuus ry kannattaa myös saman kohdan kappaleessa 8 ja kappaleessa 4.1 Keskeiset ehdotukset mainittua ehdotusta siitä, että sovittelija tai hänen määräämänsä toimisi jatkossa sovittelulautakunnan puheenjohtajana. Tällä turvataan sovittelulautakunnan toiminta niin, ettei siihen pystytä vaikuttamaan poliittisesti. Lisäksi kannatamme sitä, että työriitalain säännöksiä sovintoehdotuksen antamisesta sovellettaisiin myös sovittelulautakunnan antamaan sovintoehdotukseen. Nythän sovittelulautakunta sovintoesityksessään 2022 koskien kunta-alaa ei sitoutunut yleisen linjan noudattamiseen.

Kansainvälisten velvoitteiden osalta Kemianteollisuus ry yhtyy esitysluonnoksen sivulla 18 esitettyyn näkemykseen siitä, että ehdotus ei rajoita työmarkkinaosapuolten oikeutta sopia palkkatasosta ja muista työehdoista sovittelujärjestelmän ulkopuolella. Kemianteollisuus ry toteaa myös, että kansainväliset sopimukset eivät rajoita sitä, että sovittelija ja sovittelulautakunta on sidottu niin sanottuun yleiseen linjaan. Ruotsi on ratifioinut täsmälleen samat kansainväliset sopimukset kuin Suomi ja Ruotsin Medlingsinstitutetin sovittelijat eivät ylitä yleistä linjaa (ns. märket). Jos Suomessakin sovittelijat ovat käytännössä noudattaneet yleistä linjaa vuosikausia, on vaikea ymmärtää, miksi linja yhtäkkiä muuttuisi kansainvälisten sopimusten vastaiseksi.

Hallituksen esitysluonnoksessa on viitattu sivuilla 11-14 Kansainvälisen työjärjestön ILO:n sopimukseen ja ILO:n asiantuntijakomitean sekä yhdistymisvapauskomitean kantoihin. Missään kohtaa esitysluonnoksessa ei ole kuitenkaan tuotu esille sitä, että mainittujen komiteoiden kannat ovat suositusluonteisia, ei-sitovia, eivätkä ne myöskään ole mitään juridisia ennakkopäätöksiä. Lisätietoja komiteoiden kantojen luonteesta löytyy täältä: (The Standards Initiative - Appendix I - Outcome of the Tripartite Meeting on the Freedom of Association and Protection of the Right to

Organise Convention, 1948 (No. 87), in relation to the right to strike and the modalities and practices of strike action at national level | International Labour Organization (ilo.org), Compilation of decisions of the CFA content (ilo.org)

Yleisperustelut luvut 3–6

Kemianteollisuus puoltaa vientivetoisen työmarkkinamallin vahvistamista lakimuutoksin, kuten edellisessä kohdassa nykytila ja sen arviointi todetaankin. Kuntaratkaisu vuodelta 2022 osoitti, että vientivetoisen työmarkkinamallin vahvistamista sovittelumenettelyssä lainsäädäntötoimin tarvitaan. Hallituksen esitysluonnoksen kohdassa 4.1 Keskeiset ehdotukset kappaleessa 2 todetaan, että "sovittelijan toimivaltaa ei ennakollisesti sidottaisi tietyn alan ratkaisuun", kun taas 4.2.2.2 kohdassa todetaan, että sovintoesityksen tulisi pysyä" vientialojen määrittämän normin puitteissa". Kemianteollisuus ry katsoo, että myös kohdassa 4.1 tulisi mainita, että vientialat muodostavat päänavauksen yksilöimättä tätä kuitenkin yksittäiseen vientialaan. Muutoin perusteluteksti on epäselvää ja epäloogista.

Hallituksen esitysluonnoksen kohdassa 4.2.2.2 ensimmäisessä kappaleessa todetaan, että "palkkakustannusten korotusten tulisi pysyä vientialojen määrittämän normin puitteissa tilanteissa, joissa valtakunnan sovittelija tai sovittelulautakunta antaa osapuolille sovintoesityksen." Palkkakustannusten korotusten sijaan tulisi käyttää ilmaisua kustannusvaikutusten, jotta terminologia olisi yhtenäistä hallituksen esitysluonnoksessa.

Hallituksen esitysluonnoksen kohdassa 4.2.4 Vaikutukset sukupuolten väliseen tasa-arvoon kappaleessa kolme todetaan, että "Palkkojen nousu keskeisillä vientialoilla nostaa miesten palkkoja enemmän kuin naisten, koska vientialoilla työskentelee enemmän miehiä kuin naisia." Kemianteollisuus ry katsoo, että vientiveton malli edistää myös palkkatasa-arvoa taatessaan miehille ja naisille samansuuruiset korotukset. Lisäksi vientialojen yleisen linjan kustannusvaikutuksen puitteissa on mahdollista tehdä alakohtaisia ratkaisuja ja korjata mahdollisia palkkauksellisiakin epäkohtia. Tämä jättää riittävän liikkumatilan myös sovittelijalle ja sovittelulautakunnalle. Epäselväksi jää, mitä sukupuolten palkkatasa-arvo-ongelmaa eri alojen välillä esitysluonnoksessa yritetään kuvata ja tavoitellaanko sitä, että kaikilla aloilla olisi sama palkkataso. Eri aloilla on erilainen tuottavuus (julkinen – yksityinen), rahoituspohja on erilainen (verovaroin vain yksityisin varoin), osa aloista on hyvin työvoimavaltaista, osa pääomavaltaista, myös työsuhteen muut ehdot ovat erilaiset (kuten erot työajoissa, vuosilomien pituuksissa, irtisanomissuojassa yms.) Lisäksi tekstissä verrataan keskiansioita, joissa mukana ovat naiset ja miehet riippumatta siitä, tekevätkö samaa ja yhtä vaativaa työtä vai täysin eri työtä. Esitysluonnoksessa esitetyt tasa-arvoargumentit eivät aseta mielestämme mitään estettä sovittelujärjestelmässä vientialojen yleisen linjan noudattamiselle myös naisvaltaisilla aloilla.

Hallituksen esitysluonnoksen kohdassa 5.1.1 kappaleessa kolme todetaan, että "Valmistelussa katsottiin, ettei yleisen linjan muodostavaa sopimuskokonaisuutta voida määritellä lain tasolla ennalta, eikä kiinnittää tiettyyn yksittäiseen työehtosopimukseen." Kemianteollisuus katsoo, että yleisen linjan muodostama sopimuskokonaisuus voidaan hyvin kiinnittää vientialoihin sitomatta sitä kuitenkin yksittäiseen työehtosopimukseen. Lisäksi jo aiemmin esitysluonnoksen kohdassa 4.2.4 on

todettu, että sovittelijan tai sovittelulautakunnan sovintoehdotuksen tulisi pysyä nimenomaan vientialojen sopimusten kustannusvaikutusten puitteissa.

Hallituksen esitysluonnoksen kohdassa 6 Lausuntopalaute kappaleessa neljä todetaan, että "Menettelyn koetaan paitsi hidastavan sopimusten laadullista kehittämistä myös estävän samapalkkaisuuden edistämistä erityisesti työvoimapulasta kärsivillä aloilla". Kemianteollisuus ry pitää tätä näkemystä virheellisenä. Vientivetoinen työmarkkinamalli mahdollistaa hyvin sopimusten laadullisen kehittämisen. Laadullisen kehittämisen tulee vain tapahtua annetun kustannusvaikutuksen puitteissa, mutta tämä ei millään tavalla estä laadullista kehittämistä. Kemianteollisuus kummeksuu näkemystä siitä, että vientivetoinen työmarkkinamalli estäisi samapalkkaisuuden edistämistä erityisesti työvoimapulasta kärsivillä aloilla. Vientivetoinen malli pikemminkin edistää samapalkkaisuutta, kun jokaisen alan työehtosopimusratkaisut tehtäisiin saman kustannusvaikutuksen puitteissa. Lisäksi työehtosopimuksilla on tarkoitus sopia kunkin alan vähimmäisehdoista, työvoimapulaan ei vastata työehtosopimuksen palkkataulukkoita nostamalla. Tämä tulee tapahtua työpaikkatasolla ja kunkin yrityksen/yhteisön tulee arvioida työvoimapolun tarpeita omista lähtökohdistaan ja miten tähän voidaan vastata esimerkiksi palkkauksellisesti.

Pykälät ja säännöskohtaiset perustelut

1 § Lain tarkoitus ja soveltamisala

Kemianteollisuus ry puoltaa esitettyä muutosta siitä, että valtakunnan sovittelija tai sivutoiminen sovittelija voisi toimia myös sovittelulautakunnan puheenjohtajana. Lisäksi puollamme esitystä, että sovittelulautakunnan toiminta sidotaan vahvemmin työriitalain määräyksiin työriitojen sovittelusta.

3 § Valtakunnansovittelijan tehtävät

Kemianteollisuus ry puoltaa esitettyä muutosta siitä, että valtakunnan sovittelija toimisi itse tai määräisi sivutoimisen sovittelijan toimimaan sovittelulautakunnan puheenjohtajana.

11 § Sovinnon aikaansaaminen

Kemianteollisuus pitää hyvänä 11 §:n yksityiskohtaisten perustelujen 3. kappaleen maininta siitä, palkanmuodostuksen toimivuutta työmarkkinoilla edistäisi yleisen linjan mukaisten palkantarkistusten ja muiden kustannusvaikutusten huomioiminen sovittelussa ja 4. kappaleen maininta siitä, että sovittelutoiminnassa olisi otettava huomioon yleinen linja, kun sellaisen katsotaan syntyneen.

Sen sijaan 11 §:n perustelujen kuudetta kappaletta "Yleisen linjan muodostavaa sopimuskokonaisuutta ei voida yksiselitteisesti määritellä ennalta tai kiinnittää tiettyyn yksittäiseen työehtosopimukseen. Työehtosopimuksen solmimiseen ja päänavaajaksi ryhtymiseen vaikuttavat käytännössä kulloinkin työmarkkinatilanne ja suhdannekehitys. Vientisektorilla eri alojen osuudet viennin arvosta voivat vaihdella vuosittain." pidämme tarpeettomana. Edellisessä kappaleessa viisi todetaan selvästi, että "Suomen vientivetoisessa taloudessa kansantalouden kilpailukyvyyn turvaava

kustannustaso muodostuu ventialoilla.” Lisäksi aiemmin kohdassa 4.2.2 on todettu, että sovittelijan tai sovittelulautakunnan sovintoehdotuksen tulisi pysyä nimenomaan ventialojen sopimusten kustannusvaikutusten puitteissa.

Esitysluonnoksen kuudes kappale (s. 33) väljentää tätä ilmaisua niin, että saattaa syntyä kuva muustakin päänavaajasta kuin ventialat. Kyseinen kappale tulee kokonaan poistaa esitysluonnoksesta.

Kemianteollisuus ry puoltaa myös esityksen 8. kappaleessa olevaa mainintaa siitä, että yleinen linja voisi perustua vain valtakunnallisiin työehtosopimuksiin.

13 § *Sovintoehdotus ja sovittelun keskeyttäminen*

Kyseistä määräystä koskevien yksityiskohtaisten perustelujen kappaleessa kolme todetaan, että "Yleisen linjan ajallista ulottuvuutta ei ole mahdollista määritellä yksiselitteisesti, vaan sovittelija voisi huomioida kulloinkin vallitsevat tilanteen sovintoehdotusta antaessaan. Lähtökohtana olisi, että yleisen linjan muodostavan sopimuksen tai sopimusten kustannusvaikutusta olisi seurattava kyseisen työehtosopimuksen voimassaolon päättymiseen asti. Tilannekohtaisesti sovittelija voisi tarkastella sellaisia sopimuksia, jotka ovat ajallisesti lähimpänä sovintoehdotuksen antamisajankohtaa." Kemianteollisuus ry katsoo, että ajallinen ulottuvuus on määriteltävissä yksiselitteisesti. Saavutettu yleinen linja on voimassa niin kauan, kunnes uusi ventialojen muodostama yleinen linja on syntynyt riippumatta työehtosopimusten voimassaolosta. Tämä tarkoittaa sitä, että ventialojen ratkaisuun viitatuilla verrokkialakirjauksilla (ilman mitään pohjalukemia kts. kuntaratkaisu) ratkaistaan se tilanne, että muu kuin ventiala on sovittelun kautta tekemässä ratkaisua sellaiselle vuodelle, jolle ventialojen sopimusta ei ole vielä solmittu.

Kyseisen määräyksen perustelujen kuudennessa kappaleessa käsitellään sovittelijan liikkumavaraa etsiä erilaisia ratkaisuja. Kemianteollisuus ry katsoo, että liikkumavaran laajuuden tulisi olla selkeämmin yksilöity ja rajattu. Jo aiemmin 2 kappaleessa on todettu, että palkanmuodostuksen toimivuutta turvaa sovintoehdotus, joka mm. ylläpitää yleisen linjan noudattamista työmarkkinoilla. Kemianteollisuus ry katsoo, että muunlaiset sovintoehdotukset vaarantavat työmarkkinoiden toimivuutta, kansantalouden kantokykyä, kilpailukykyä sekä julkisen talouden kestävyyttä. Lisäksi muunlaiset mallit eivät täytä hallitusohjelman kirjausta: "palkantarkastusten yleistä linjaa ei voida ylittää valtakunnansovittelijan toimistosta tai sovittelulautakunnan toimesta annettavalla sovintoehdotuksella".

Sovittelijan liikkumavaraa rajoittaa ventialojen yleisen linjan mukainen kustannusvaikutus, mutta liikkumavaraa on kustannusvaikutuksen sisällä, esim. jollakin sopimusallalla voidaan sopia työnantajan kannalta kalliista tekstimuutoksista, mutta tämän tulee vastaavasti heijastua palkankorotusten tasoon niitä alentavasti, että pysytään samassa kustannusvaikutuksessa.

Katsomme, etteivät kansainväliset sopimukset tai ILO:n eri komiteoiden suositukset voi olla perusteena epäselväksi jääville tekstiesityksille tai näiden epäselville perusteluille esitysluonnoksen olennaisissa kohdissa.

5 §

-

6 §

-

Teerimäki Juha
Kemianteollisuus ry